

XVI

ZİNCİRLENMİŞ İNSAN

Pasaport uygulaması sürüp gitmeyecek. Gouttenoire de Toury ve diğer insanlar özgürce Berlin'e gidecek.² İki halk, hükümetleri arasındaki ilişkiden farklı bir şekilde tanışacaklar. Hükümetleri söylediklerinden ve yazıp çizdiklerinden ötürü suçladığım yok. Kastım bütün bir halk adına konuşmanın veya yazmanın insanlığı çarpıttığıdır. Bu temkinli, soyut, törpülenmiş olan ifade biçimiyle her şey nihayetinde ister istemez yalana dönüşür. Çoğunluk adına konuşmanın içten olma ihtimali yoktur. Buna karşın özgür ve kendi adına konuşan insan binlerce insanı temsil eder. Buradaki hata, insanlığı kolektif bir şekilde ele almaktır. Bir kalabalıktan çıkan sonuç ister istemez fikir açısından fakir, tutku açısından da zengindir. Herkes-te bulunan çekingenliğin çifte etkisi budur. Politik insan kurumun kendisinden çekinir. Üstelik doğası gereği de çekingen ise sıkıntı iki katına çıkar. Kolektif düşünceler zaten insanlık dışı olduğundan herkes resmi söylemlerde çocuksuluğun ve yabaniğin karışımına rağbet edecektir. Lider, zincirlenmiş insandan olur.

Hâlâ gelişmemiş, en azından hasar almamış gerçek insanlık özgür insanda bulunur. İnsanlığın koşulu, bireyin düşünmesidir; tabii evrensel olarak düşünmekten söz ediyorum. Bir birlik, konsey, akademi asla bir şey üzerinde durmaz. Kelimenin tam anlamıyla bu ortak düşünce, farklılıkları yok sayan ve içinde kimsenin kendini bulmadığı bir anlaşma ile belirlenir. Buna karşın herkes kendini tüm şairlerde, düşünürlerde, muhakeme yapan ve sadece kendine şarkılar söyleyen insanda bulur. Sağır ve evrensel bir müzisyen olan

2. Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı uluslararası güvenlik endişesi sebebiyle o dönemde kimi Avrupa ülkeleri arasında pasaport ve vize uygulaması tekrar yürürlüğe girmişti. — Ç.N.

Beethoven, fevkalade bir simgedir. Kendini dinlemeye mahkûm biridir. Yankıların yankısına bile yer yoktur. Yavan sözler kulağı dört bir yandan sarar, müzikte ise diğer ifade biçimlerinden çok daha azdır. Kimse herkesin söylediği şeyi düşünmez ancak herkesin düşündüğü şey, herkesin kendi içinde bulduğu sağır iradedir. İnsanlık, Büyük Sağırlar güruhu.

Söylediklerimi mazur görün ama kendisine ait düşüncesi olmayan ve ortak düşünceyi evirip çevirme hırsıyla yanıp tutuşan bu halk adamlarına, kulağı uzun düşünürler demek istiyorum. İlk gelenin az evvel söyleyiverdiği ve para gibi başkalarıyla değiş tokuş ettiği şeyin kendi düşüncesi olduğuna inanma gafleti. Üstelik bu paranın değiş tokuş yoluyla eskidiğini de söylemek gerek. Başkasının düşüncesinden çıkarım yapmak gerekir. Düşünme denen şey tam olarak budur. Bunu birden fazla rastlaşmada gözlemlerdim. İnsan fikriyatı sık sık unutuyor ve barış, nefret ya da atıp tutan kimseler hakkında birkaç insani ve makul düşünce ortaya koyuyordu. Bir süre sonra aynı kişi ağır ve temkinli düşüncesini unutuyor ve politikacıların yavan sözlerini tekrarlıyordu. Artık içimizde imkân bulan düşüncelere kapıları açmak istememek son güvende kalma çabasıdır. Boş bir çaba. Pek çok yavan söz arasında ta Washington'dan, neredeyse herkesin sahip olduğu ve Akademi'nin³ elinden gelse sansürleyeceği sapkın bir düşüncenin sesi varıp geldi. Silkelenen kulağı uzunlar görüyorum, bu resmi marşın değiştirildiği anlamına geliyor.

30 Kasım 1921

3. Fransız Akademisi, 1635 yılında kurulan ve Fransız dilinin gelişimi ve yaygınlaştırılması konusunda çalışmalar yürüten resmi dil kurumudur. — Ç.N.

XVII

YARDIMSEVER ZORUNLULUK

Kimse anne babasını seçmez hatta iyi düşünül­düğünde arkadaşla­rını bile. Kimse kısa ya da uzun, sarışın ya da esmer olmayı seçmez. Bunu bir olgu olarak kabul etmemiz ve buradan yola çıkarak emek vermemiz gereken, varoluşumuzun en köklü koşullarından biridir. Kötü bir hafızaya sahipsem yakınacağım bir şey yoktur ancak hafı­zamı idare eder hâle getirmek için çaba sarf etmem gerekir. Tembel bir kulağa sahipsem, sokaklarda karşıdan karşıya geçerken o yana daha dikkatli bakmam gerekir. Alınıp gücenme bir işe yaramaz. Bu düşünceye herkes alışıktır. Doğamızın ve onu çevreleyen her şeyin bize bağışlanmış olduğunu ve bir giysi gibi değiştirilemeyeceğini kolayca anlarız. Dayatılan bu koşulları biraz düzenlemekle yetinmek gerekir. Deneyimler, bize bağlı olan düzenlemelerin, bütünün yapı­asına ve işleyişine göre çok zayıf kaldığını gösteriyor. Ancak deneyim­ler bu düzenlemelerin neredeyse her zaman yeterli olduğunu da gös­teriyor. En iyi ve en kötü mizaç arasında çok küçük bir fark bulunur. Bazen tutumu değiştirmek, bir jesti ya da sözü sakınmak günü başka türlü renklendirmeye yeter. Doğru ve uyumlu bir ses ile yanlış veya çirkin bir ses arasında, güzel bir eğri ile sert bir kontur arasında çok az fark vardır. Zorunluluğun ve gücün eril düşüncesi kabaca budur. Kemani doğru çalmayı öğrenmek yerine şeklini değiştirmeyi iste­mek çocukça bir fikirdir.

Bu düşünce siyasette yaygın değildir. Adaletsizlik ya da savaş gibi bariz kötülükler üzerine düşündüğümüzde, öncelikle topyekûn bir değişimi, sonrasında her şeyin iyiye gideceğini hayal etmek ola­ğandır. Ancak burada yine, temelde değişime kapalı olan bir doğa­dan söz ediliyor. Siyasi zorunluluğun bizi bir diğerinden daha az sıkı yönetiyor olması ve ülkemizin anayasasını kendi burnumuzun şek-

linden daha kolay değiştiriyor olmamız akla yatkın değildir. Ayrıca biyolojik zorunlulukların dayattığı yapıya göre yaşamak gerektiği gibi, seçmediğimiz insan ilişkileri durumuna göre politik bir birliklilik sürdürmemiz gerekir. Soęuęa, sise ya da dona atıp tutmak ne kadar makulse bu noktada gücenip öfkelenmek de aşağı yukarı o kadar makul.

Demirci demire; denizci ise rüzgâra, akıntıya ve bozgun denize boyun eğer. Ancak sanayileşmiş hayvan bu dirençli dünyadan destek alır. Bilinen ancak politik meselelere de uygulanması gereken bir söz şöyle der: “İnsan ancak doğaya itaat ederek doğanın üstesinden gelir.” Bu sebeple, kusurlu olduğu açıkça belli olan bir işleyişi katlanılabilir hâle gelene kadar düzenlemek için daha iyi istihdam edilen İrlanda enerjisi kesinlikle yeterliydi. Kısacası iyi bir anayasa kötü olandan çok az farklılaşır. İşe yarar bir dümen manevrası da, gemiyi dalgaların altına gönderen manevra da bir o kadar az farklılaşır. Burada sadece benzetmeye uymak istemiyor; uyumlu görünen bu insan dünyasının düşünceye göre şekil değiştirebildiği düşünmek istiyoruz. Yalnızca tutku, umut ya da korku gibi değişken şeylerle ilgileniyor ve ancak yeniden ortaya çıkmak için teslim olmayan coğrafi, ekonomik, biyolojik zorunlulukları görmek istemiyoruz. Denizi aşmak için okyanusa değil, yalnızca size etkisi olan binlerce dümen hareketi gerekir. Böylece herkesin politik ihtiyatı, bir gazete-yi bırakıp diğerini almak gibi küçük değişikliklerle çok şey yapabilir. Öte yandan okuduğunuz gazete mantığınızın uymadıysa baş editöre yazmak daha iyi olur. İşe yaramaz demek yerine deneyin.

15 Aralık 1921

XVIII

NEZAKETİN TUZAKLARI

Yabancıya duyulan nefretin belki de nezaketten ibaret olduğunu ve her insanın karşısındakine verdiği bir taviz olduğunu düşünmek üzücüdür. Öyle ki buna kimse katlanmaz ve neredeyse herkes bunu dile getirir. “Gönülleri silahsızlandırma” peşinde koşanlar sorunu bu açıdan ele almalıdır. Zira nezaket de dışavurum da yabana atılacak bir şeyler değildir. Dinler tarihinin yeterince gösterdiği gibi, işaretler evrensel hürmetin doğrudan nesnesidir. İşaretlerin düzensizliğinden doğan musibet ise dışarıdan gelen bir tepkiyle, hiçbir içten duyguyla bağdaşmayan ve kesinlikle kendiliğinden oluşan vahşi duygular uyandırabilir.

Savaşın sürdüğü günlerde, barış şartlarıyla ilgili makul görüşmelere geniş bir çevrede değil, küçük bir çevrede girildiğini birçok kez gözlemledim. Geniş çevrelerde bulunan aynı kişi, pek çok yaverin şaşkınlığını tabiri caizse havadan koklayarak tarafsız akıldan kolayca sıyrılmıştı. Artık göstergeleri gerçek hissine uyumlu hâle getirmeyi değil, bir orkestra müzisyeni gibi göstergeleri göstergelere uyumlu hâle getirmeyi umursayarak toplumdaki uyumu yeniden getirmeye dair atıp tutuyordu. Ve ortak dile bu dönüşün ona anında dolu dolu mutluluk ve bu sayede güvenden doğan bir çeşit kesinlik verdiğini kabul ediyorum.

Bu yüzden barışı, üçüncü bir kişinin yaver rolüne girer girmez fazlalık olduğu içten bir konuşma içinde ele almak gerekiyordu, hâlâ da gerekiyor. Bu sebeple, toplum barış için, görüşmelerin neredeyse her zaman yalnızca iki kişi arasında olduğu gizli bir toplum modeli üzerinde şekillenme riskini alır. Bu hazırlık kesinlikle gereklidir. Düşmanın gücü, azimle barışçıl bir görüşü gözler önünde itiraf etmeniz için size sürekli meydan okunmasında yatar ve meclis tara-

findan sahip çıkılmayan, yalnız bırakılmış kimsenin düşüncesinin sayılmadığını söyleyecek kadar da ileri giderler. Ayrım yapmadan çok sayıda insanı bir araya getirdiğimiz takdirde samimi bir söylemin burayı bozacağı ve olay çıkaracağı açıktır. Çünkü akıl en başında göstergeleri bulandırarak böler. Buna karşın alışlagelmiş göstergelere uygun ve trajik bir söylem, toplu bir yankı bularak ölçülemez bir duygunun hatta hafıza aracılığıyla cesaretin eşlik edeceği başka türden bir samimiyete erişecektir. Öyle ki bir insanın gerçek düşüncesini öğrenmek istediğimizde eylemlerini gözlemlemenin yeri hâlâ gelmemiştir.

31 Aralık 1921